

Den ny universitetslov og fremtiden

Om Humaniora i almindelighed og arkæologi i særdeleshed

Af dr.phil. Helle Juel Jensen, lektor v. afdeling for Forhistorisk Arkæologi, Aarhus Universitet

Den kommende universitetslov får konsekvenser, ikke kun for universiteternes styrelse, men for forskning og uddannelse. Indlægget er et debatoplæg, der opfordrer til at se den ny situation som en udfordring til selvransagelse og faglig udvikling.

Regeringen har i dette forår fremsat et forslag om ny universitetslov. Lovforslaget er behandlet første gang i Folketinget og forventningen er, at loven skal træde i kraft den 1.6. 2003 med planlagt fuld gennemførelse senest i 2005.

På uddannelsessiden repræsenterer det ny lovforslag en fortsættelse af de eksisterende rammer for universitetsuddannelser, nemlig tre-årige bacheloruddannelser efterfulgt af to-årige kandidatuddannelser. Magisteruddannelserne nævnes ikke i lovforslaget, og det er sandsynligt, at de ophører med at eksistere. De har allerede under den seneste bekendtgørelse levet på lånt tid som en foreløbig indrømmelse til ”fag/fagområder, hvor uddannelsen i særlig grad sigter mod erhvervsfunktioner, der omfatter selvstændigt videnskabeligt arbejde” (Humanistbekendtgørelsen af 1995).

Medens den overordnede ramme for uddannelserne således kun udgør en implementering af en for Humanioras vedkommende allerede etableret struktur, så repræsenterer loven i andre henseender en gennemgribende reform, der klart afspejler et ændret syn på universiteternes rolle som forsknings- og uddannelsesinstitutioner. Ifølge lovforslaget ændres universitetets ledelsesform fundamentalt, således at institutionens øverste myndighed bliver en bestyrelse, der sammensættes af eksterne og interne medlemmer, men sådan, at flertallet af disse er udefra kommende. Rektor, dekaner og institutledere bliver ansat (ikke valgt) for et åremål, og alle tre funktioner kan derfor i princippet varetages af personer, der hentes udefra. Dog bliver det et krav, at

disse skal være anerkendte forskere. Ideologien bag denne ret omfattende styrelsesreform er kort fortalt at gøre universiteternes ledelser mere handlekraftige i en hastigt forandrende verden, samt ikke mindst at lade repræsentanter for det omgivende (og betalende) samfund få medindflydelse på planlægningen og implementeringen af institutionernes uddannelsesstrategier og videnproduktion.

Lovforslagets let overpolstrede formuleringer og alt for mange detailbestemmelser bærer nok præg af den siddende regerings ideologi; visse passager kan ligefrem få det til at løbe koldt ned ad ryggen selv på den mest forhærdede læser. I sin essens afspejler forslaget imidlertid blot en udvikling, der allerede længe har været i gang: En ændring af universiteternes rolle fra forholdsvist elitære, selvlegitimerende og autonome institutioner til samfundsintegrerede enheder med ansvar for at tilfredsstille demokratiske og markedsorienterede krav, herunder masseuddannelse (eller rettere: uddannelse af en masse).

Som antydnet ovenfor, kan der anlægges en række negative betragtninger på lovforslaget og dets konsekvenser, ikke mindst for Humaniora, hvis værdier typisk ligger andre steder end i det markedsøkonomiske felt. Personligt mener jeg imidlertid, at en række af universitetslovens anvisninger og ideer, ikke mindst om uddannelsessiden, bør hilses velkomne. Det er et faktum, at universitetet og nok i særlig grad Humaniora, har oplevet en enorm studenter-tilvækst, dels som konsekvens af den generelle demokratiseringsproces i adgangsgrundlaget,

dels som resultat af de uddannelsessøgendes interesse for humanistiske fagområder og livsanskuelser. De sidste to års optagelsestal for arkæologifagene kan passende tjene som illustration af dette forhold. I 2001 optog København og Århus tilsammen 115 ny studerende (heraf 34 på Klassisk Arkæologi); i 2002 steg tallet til 130 (heraf 35 klassiske arkæologistuderende). Selv om man må antage, at adskillige af de optagne personer vil forlade eller allerede har forladt arkæologistudiet til fordel for andre studier etc., er optaget af et sådant omfang, at det i sidste ende må afspejle sig i mængden af færdige kandidater. Man kan med god grund spørge, hvad samfundet skal stille op med alle de arkæologer in spe. Problemet er imidlertid ikke kun aktuelt for de arkæologiske fag, selv om det nok er særligt overvældende her. Man kan med en vis ret stille et lignende spørgsmål til eksempelvis Historie eller Nordisk, for det er de færreste traditionelle erhverv, der kan opsuge alle de kandidater, som i disse og de kommende år udklækkes fra universiteterne. Et nærliggende svar kunne være at begrænse visse uddannelser til et enkelt universitet eller begrænse adgangen til disse uddannelser. Begge muligheder er nævnt i det ny lovforslag. En anden og mere konstruktiv løsningsmodel ville være at kaste et kritisk blik på de eksisterende uddannelsers indhold og formål i den hensigt at bringe dem i overensstemmelse med et arbejdsmarked, der er væsentligt anderledes og mere diffust end tidligere. Med den nuværende og kommende kandidatproduktion kan studerende af i dag ikke forvente at blive gymnasielærere, museumsinspektører eller statsansatte filosoffer. De sidste års statistik viser tværtimod, at mange humanister må finde utraditionelle beskæftigelser – endog skabe dem selv. Denne situation har imidlertid ikke haft synderlig effekt på uddannelsernes aktualitet, indhold og hensigt. Mange studieordninger og studieprogrammer forekommer at være præget af en unødigt konservatisme og faglig lukkethed ved at indrette sig efter et arbejdsmarked, der til en vis grad hører fortiden til. Uddannelser og studieordninger er således præget af disciplin- og pensumtænkning snarere end af kompetence-tænkning og tydeliggørelse af de færdige

kandidaters kvalifikationer i forhold til et bredere arbejdsmarked - og i forhold til de uddannelsessøgende selv. Det er de færreste ny kandidater, der kan formulere hvad de faktisk kan og hvilke kompetencer de er i besiddelse af. Denne situation påvirker de studerende og deres forventninger til uddannelserne. Mange af dem bekymrer sig typisk ikke om "livet efter universitetet" før det er ved at være for sent, eller de har gennem det meste af uddannelsen haft blikket stift rettet mod fagets traditionelle erhvervsformer. Bl.a. af denne grund får mange studerende et "realitetchok" eller en stor skuffelse den dag de afslutter deres uddannelse og skal finde en funktion i samfundet. Af samme grund opererer det ny lovforslag med krav om større valgfrihed i uddannelserne, indkorporering af andre fagligheder og evt. praktikordninger også inden for fagligt "utraditionelle" områder. Hensigten er at give de studerende mulighed for at forme deres egne uddannelsesmæssige profiler. Dette skal ifølge loven følges op af en kraftigere indsats på studievejledning og erhvervsvejledning fra første færd, så de studerende får et bedre grundlag for at foretage valg i en uddannelsesstruktur, der er præget af større fleksibilitet og mere diffuse mål. Hensigten er vel også at give dem større medansvar for tilrettelæggelsen af deres fremtid.

Man kan vælge at tage sig til hovedet og begræde denne tilstundende udvanding af universitetsuddannelserne og frygte, at konsekvensen i sidste instans bliver en erosion af fag og vigtige forskningstraditioner uden umiddelbar erhvervsrelevans og markedsværdi. Men i stedet for at anskue de udefra kommende krav som kontaminerende for faglig kvalitet og for videnskabelige værdier og metoder, kan man modsat tage udfordringen op og overveje hvilke kompetencer og arbejdsopgaver Humaniora - i det aktuelle tilfælde arkæologien - kan tilbyde omverdenen af i dag. Kan faget udvikle kompetencer og opgaver, der ikke blot retter sig mod varetagelse af traditionelle arkæologiske funktioner, men som breder sig ud til at omfatte eksempelvis moderne kulturforvaltning i fremtidens informations- og videnssamfund. Fx avanceret datahåndtering, eller forvaltning og

formidling og medfortolkning af vort omgivende miljø- og kulturlandskab således som dette finder sted i amter og kommuner, for nuværende stort set uden arkæologisk indsigt og indflydelse. Hvordan får vi alene eller gerne i samarbejde med andre fag og institutioner formuleret og udviklet disse og andre kompetencer, og hvordan får vi gjort dem synlige og attraktive for omverdenen? Arkæologisk forskning og uddannelse vil altid have en fast kerne, der udgøres af fagets særlige videnskabelige praksis og metoder. Men i lighed med andre humanistiske fag må arkæologi ophøre med at anskue sig selv som et autonomt og selvlegitimerende fag, hvor enhver spørgsmål om relevans opfattes som trusler fra et fjendtligt eller indsigtssløst samfund.

Det ny lovforslag lægger videre op til en intensivering af "den internationale handel med uddannelser" som det noget primitivt formuleres i Ministeriets bemærkninger til forslaget. Dette aspekt har bl.a. udspring i den strategiske alliance som en række europæiske uddannelsesministre indgik i Bologna i 1999 i bestræbelse på at styrke internationaliseringen af Europas videregående uddannelser og give disse en ekstra dimension i form af interkulturelle kompetencer og samarbejder. Vejen til et større *flow* af studerende mellem europæiske universiteter forudsætter en vis form for harmonisering af uddannelsesstrukturerne, således som det er sket eller vil ske ved indførelsen af bachelor- og kandidatuddannelser som en fælles totrinsmodel samt ved en samordning af karakter- og pointsystemer. Der er ingen tvivl om at Videnskabsministeriet vil forvente, at danske universiteter, inklusive arkæologi-fagene, bestræber sig på at skabe attraktive miljøer for potentielle udenlandske kunder. Der er næppe heller tvivl om, at en del af "attraktionen" implicerer, at visse forelæsninger og seminarer skal kunne

udbydes på engelsk som et fælles sprog. Dette er selvfølgelig et besværligt ekstra filter at lægge ind over undervisningssituationen, men engelsksproget undervisning gennemføres allerede på en række humanistiske kurser med deltagelse af udenlandske studerende uden tilsyneladende at trække tænderne ud på det særlige danske eller nordiske perspektiv. Internationalisering af uddannelseselementer behøver således ikke at føre til ensretning og regionalt eller nationalt identitetstab. Attraktive internationale miljøer er således for mig at se ikke ensbetydende med indholdsniellering. De er snarere kendetegnet ved det særegne, det anderledes perspektiv, andre tilgange og problemstillinger end dem, man kan erhverve sig hjemme i Lissabon eller London. I tilgift kan man håbe at det "særligt danske" i mange tilfælde kunne udfordres og stimuleres i dialogen med andre synspunkter og traditioner. Kravet til eller forventningen om internationalisering af uddannelserne eller af elementer af disse kan man således vælge at se som en yderligere tilskyndelse til konstruktiv fagudvikling.

Tidens ideologiske atmosfære giver klart anledning til bekymring for Humanioras fremtidige vilkår og ikke mindst for fag som arkæologi. Ironisk nok kan den ny universitetslov, med de krav den sætter op, imidlertid også medvirke til at fremprovokere nytænkning om fagets samfundsmæssige placering og dets muligheder for at udvikle nye arbejdsopgaver og netværk, alene eller i samarbejde med andre fagligheder. Arkæologi vil altid indeholde en historisk betinget kerne af videnskabelig egenart, som skal fastholdes og bestandigt forfines, men arkæologi bør samtidig underkaste sig selvransagelse i forhold af fagets relevans og særlige potentialer i et moderne samfund. Det er mit gæt på en vigtig betingelse for levedygtighed.

Referencer

www.videnskabsministeriet.dk

Bekendtgørelse om de humanistiske uddannelser ved universiteterne: Se under Lovstof, Bekendtgørelser 1995, Institutioner.

Bolognadeklarationen:

Se under Temaer, Bolognaprocessen.

Forslag til ny universitetslov: Se under Lovstof, Lovforslag.